

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ

UDK: 378 (497.7)

ISSN: 1409-9187

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
YEARBOOK

2018-2019

ФАКУЛТЕТ ЗА
ОБРАЗОВНИ НАУКИ

ГОДИНА 8

VOLUME VIII

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCES

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
YEARBOOK
2018 - 2019**

ГОДИНА 8

VOLUME XIII

**GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCE**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ
YEARBOOK
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCE**

За издавачот/ For publisher
Проф.д-р Емилија Петрова Ѓоргева

Издавачки совет

проф. д-р Блажо Боев
проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
проф. д-р Мишко Цидров
проф. д-р Дејан Мираковски
проф. д-р Емилија Петрова Ѓоргева

Editorial board

Prof. Blazo Boev, Ph. D.
Prof. Liljana Koleva Gudeva, Ph. D.
Prof. Misko Dzidrov, PhD
Prof. Dejan Mirakovski, PhD
Prof. Emilija Petrova Gorgeva, PhD

Редакциски одбор

проф. д-р Снежана Ставрева Веселиновска
проф. д-р Соња Петровска
проф. д-р Снежана Мирасчиева
проф. д-р Снежана Јованова Митковска
проф. д-р Емилија Петрова Ѓоргева
проф. д-р Блаже Китанов
проф. д-р Никола Смилков
проф. д-р Виолета Николовска
проф.д-р Трајче Стојанов
проф.д-р Деспина Сивевска
проф. д-р - Ирена Китанова
проф. д-р Билјана Митевска Попевска
проф. д-р Даниела Коцева

Editorial staff

Prof. Snezana Stavreva Veselinovska, PhD
Prof. Sonja Petrovska, PhD
Prof. Snezana Mirascieva, PhD
Prof. Snezana Jovanova Mitkovska, PhD
Prof. Emilija Petrova Gorgeva, PhD
Prof. Blaze Kitanov, PhD
Prof. Nikola Smilkov, PhD
Prof. Violeta Nikolova, PhD
Prof. Trajce Stojanov, PhD
Prof. Despina Sivevska, PhD
Prof. Irena Kitanova, PhD
Prof. Biljana Mitevaska Popevska, PhD
Prof. Daniela Koceva, PhD

Главен и одговорен уредник /

проф. д-р Снежана Ставрева Веселиновска

Managing editor

Prof. Snezana Stavreva Veselinovska, PhD

Технички уредник

доц. д-р - Верица Јосимовска

Editor in chief

Docent Verica Josimovska, Ph.D.

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
Снежана Кирова
(англиски јазик)

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasovska
(Macedonian)
Snezana Kirova
(English)

Техничко уредување

Славе Димитров

Technical editor

Slave Dimitrov

ISSN 1409-9187

Редакција и администрација
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ 10-А
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Address of the editorial office
Goce Delcev University – Stip
Faculty of philology
Krstе Misirkov 10-A
PO box 201, 2000 Stip,
R. of Macedonia

СОДРЖИНА
CONTENTS

Емилија Петрова Ѓорѓева МОДЕЛОТ НА ПОЗИТИВНА ДИСЦИПЛИНА - ФРИДРИХ ЦОНС ВО СОВРЕМЕНОТО УЧИЛИШТЕ	5
Снежана Мирасчиева УЧЕБНИКОТ – НОВ ПРЕДИЗВИК НА МЕДИУМСКАТА ДИДАКТИКА	15
Маријана Димитрова, Никола Смилков, Билјана Попеска, Снежана Јованова-Митковска УЛОГАТА НА УНИВЕРЗИТЕТОТ И ПРЕДИЗВИЦИТЕ ВО ОБРАЗОВАНИЕТО ЗА ВОЗРАСНИ И ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ	21
вон. проф. д-р Оливер Цацков БРЕГАЛНИЧКАТА ГОЛГОТА	29
вон. проф. д-р Даниела Коцева СЕКУЛАРИЗАЦИЈАТА И САКРАЛИЗАЦИЈАТА ВО СОВРЕМЕНОТО ОПШТЕСТВО	37

Овој број од Зборникот на Факултетот за образовни науки му е посветен на проф. д-р Стеван Алексоски, по повод неговото заминување во пензија. Од името на благодарните колешки и колеги, од името на студентите, му посакуваме долги и плодни пензионерски денови. Ни беше чест што ја имавме привилегијата да соработуваме со човекот, научникот и професорот Стеван Алексоски, низ долгите години професионален растеж.

БРЕГАЛНИЧКАТА ГОЛГОТА

вон. проф. д-р Оливер Цацков
Универзитет „ГоцеДелчев“, Штип
oliver.cackov@ugd.edu.mk

Апстракт: Во јули 1913 година затегнатоста на одностите помеѓу до вчерашните сојузници достигнала кулминација .И двете страни Србија и Бугарија се подготвувале за нов судир.Овој пат меѓусебен. Врховната команда на Србија, за тоа како да постапува српската војска при напад од страна на Бугарија, ги издала следниве директиви:... Нашите трупи треба постојано да се концентрирани, особено ноќе и подготвени да секој бугарски напад не само да го бранат, туку по преминувањето во напад, немилосрдно ги гонат нејзините трупи, понатаму се вели дека во Штип се наоѓале 20 баталјони, со неколку полски и ридски батерии, и 5 ескадрони коњаница. Пред нив стои Дринската дивизија. Ако кон нејзе нападнат бугарите од градот Штип во нејзина помош да притекнат II-Моравската дивизија, од правец на Св. Николе и II-Тимочка дивизија од потегот Криволак-Штип“ На повидок била една нова сега по крвава војна. Судбоносниот чекор го направи Бугарија на реката Брегалница.

Клучни зборови: *Брегалница, река, крв, војна, Штип*

BREGALNICA GOLGOTHA
ass. professor PhD Oliver Cackov
Faculty of Educational Sciences
University “GoceDelcev” Stip - Macedonia

Abstract: In July 1913, tensions between the two allies reached a climax. Both sides, Serbia and Bulgaria, were preparing for a new conflict. The Supreme Command of Serbia, on how the Serbian army should act in the event of an attack by Bulgaria, has issued the following directives: ... Our troops should be constantly concentrated, especially at night and ready to not only defend but also defend any Bulgarian attack. after the attack, they ruthlessly chase her troops, it is further said that in Stip there were 20 battalions, with several field and hill batteries, and 5 squadrons of cavalry. In front of them stands the Drina Division. If the Bulgarians from the city of Stip attack her, the II-Moravian Division will come to her aid, from the direction of St. Nikole and II-Team Division from the move Krivolak-Stip “A new one was in sight now after a bloody war. The fateful step was taken by Bulgaria on the river Bregalnica

Key words: *Bregalnica, river, blood, war, Stip*

Вовед

Барањата на Србија, Бугарија и Грција за тоа на кому и колку треба да му припадне од територијата на Македонија, се темелеле од различни дипломатски, природно-географски и историски аспекти. Овој „српско-бугарски судир во Македонија, станал окосница на сите расправи и спогодувања околу бројни региони и пунктови во Македонија, кои на крајот довеле до меѓусојузничка, Втора балканска војна, во летото 1913 година со што и Балканскиот сојуз бил дефинитивно разбиен.

Два дена по заклучувањето на мирот во Лондон, односно на 1 јуни 1913 година, бугарската Врховна команда, по наредба на Царот Фердинанд, издал наредба бр.234 со која се забрзува префрлањето на бугарската војска од Тракијскиот на западниот фронт и нејзино концентрирање на српската и грчката граница¹.

Главната битка на оваа војна се водела на демаркационата линија на фронтот на Брегалница и Злетовска река.

Непосредно пред да почнат воените дејства, спротиставените страни своите трупи ги поставиле на следниве позиции: а) Бугарија, IV Армија на генерал Ковачев, од три дивизии (2, 7, и 8) и шест бригади (по една од 3, 4, 6, дивизија и три т.н Македонско-одринско ополчение) кај Кочани, Штип, Радовиш, и Струмица кон Злетовска река и кај Брегалница, Крива Лакавица и кон Струмица и Валандово. б) Србија, III Армија на генерал Божидар Јанковиќ, (3 дивизии Дринска I, Моравска I, и Тимочка II дивизија) во реонот на Штип и Криволак кон Брегалница и Крива Лакавица и понатаму во десно со слаба врска со Грција.²

Барањата на Србија, Бугарија и Грција за тоа на кому и колку треба да му припадне од територијата на Македонија, се темелеле од различни дипломатски, природно-географски и историски аспекти. Овој „српско-бугарски судир во Македонија, станал окосница на сите расправи и спогодувања околу бројни региони и пунктови во Македонија, кои на крајот довеле до меѓусојузничка, Втора балканска војна, во летото 1913 година со што и Балканскиот сојуз бил дефинитивно разбиен“.³ Врховната команда на Србија, за тоа како да постапува српската војска при напад од страна на Бугарија, ги издала следниве директиви:... Нашите трупи треба постојано да се концентрирани, особено ноќе и подготвени да секој бугарски напад не само да го бранат, туку по преминувањето во напад, немилосрдно ги гонат нејзините трупи, понатаму се вели дека во Штип се наоѓале 20 баталјони, со неколку полски и ридски батерии, и 5 ескадрони коњаница. Пред нив стои Дринската дивизија.

Ако кон нејзе нападнаат бугарите од градот Штип во нејзина помош

¹ Скоко, С, Други балкански рат, 309.

² Милутин Лазаревиќ, Други балкански рат, Београд, 1955., 27.

³ П. Стојанов, цит.д., 98.

да притекнат II-Моравската дивизија, од правец на Св. Николе и II-Тимочка дивизија од потегот Криволак-Штип“.⁴ На повидок била една нова сега по крвава војна. Судбоносниот чекор го направи Бугарија на реката Брегалница. Истата почнала ненадејно и неочекувано. Ден претходно бугарските офицери не давале никаков повод за сомнеж. Напротив, многу перфидно и со знаци на блиско пријателство се однесувале кон српските офицери. Пред „ самиот напад на 30 јуни 1913 година Бугарите покажувале големо расположение спрема Србите. Српските офицери сосема искрено го прифатиле ова пријателство, но Бугарите останале итри до крајот. Тоа другарување со српските офицери било вешто прикриено, што подоцна ќе се манифестира во вооружен напад“.⁵

Барајќи по вистините за настаните што се случувале во Првата и втората балканска војна од сеќавањата од детството на најстарите луѓе во Штипско, а особено од сеќавањата што ги слушале од нивните родители, директни учесници во војните дојдов до некои сознанија од кои некои се познати на науката, а други се пренесувале од генерација на генерација за некои вистини со реална основа. Така, на пример, вистина било дека честопати српските старешини ја минувале границата на реката Брегалница и биле гости на бугарските офицери, а и обратно. Овие средби, според сеќавањата на Трајан Иванов (а по кажувањата на неговиот татко), се одржувале во месноста Каленица,⁶ на Исарот и на местото каде денес се наоѓа Офицерскиот дом. Таков бил случајот и со нивната последна средба во близина на Офицерскиот дом, откако Бугарите ги опијаниле српските офицери, тајно ја минале реката Брегалница.

На бугарските војници, за полесно да ја минат граничната линија, неколкупати им помогнале и насила мобилизираните Македонци. Така, Ангел Кулаков, сеќавајќи се на зборовите на неговата баба, раскажува за мобилизираниот новоселец Петар Велков, кој им помогнал на бугарските војници на тој начин што им го покажувал патот преку црковната воденица кон Мерите, од каде Бугарите можеле полесно да се пробијат кон Лојзарски рид.

Инаку, ноќта на 30 јуни, била многу бурна во српската Врховна команда. Ненадејниот напад го ставила во дилема командантот на српската војска генералот Р. Путник. Тој, согледувајќи ја новонастаната ситуација, бил во дилема “дали да се повлече од Брегалница на друга одбрамбена линија кај Страцин и од таму да тргне во против напад или да ја прифати битката на Брегалница, во која напаѓачот ја имал предноста на првиот удар и моментот на изненадување.

⁴ С. Скоко цит.д., 334.

⁵ Српска Црква, Календар за простум, 1914, Белград.,2.

⁶ На оваа месност, Србите ќе подигнат капела, посветена на за борците паднати за време на Брегалничката битка, во облик на крст со Византиски стил, која симболично е предадена на 1 декември 1931 година. Во контекст на оваа треба да се одбележи дека на 29 октомври 1926 година, при враќањето од Кочани, Кралот и Кралицата и Кнезот Арсен ја посетиле истата.

Сите команданти, освен еден, биле за повлекување “.⁷ Само помошникот на Путник, војводата Мишук, се изјаснил да се прифати предизвикот да се остане на Брегалница. Овој предлог на Мишиќ Путник го прифатил.

Каква била состојбата пред почетокот на Втората Балканска војна, најдобар приказ даваат сеќавањата на Живоин Мишиќ. Тој, меѓу другот запишал: „По наредба на ген. Михаил Савов, на 30 јуни во 2 часот по полноќ, единиците на бугарската IV-та армија која броела преку 100.000 војници, одпочнале со силно „ура,, и со звуците на воената музика која ја свирела химната “ Шуми Марица“. Првиот напад ненадејно започнал преку реката Брегалница, а еден час подоцна, и преку реката Злетовица“.⁸ Нападот започнал со силен јуриш на демаракционата линија⁹ на потегот од с. Долни Балван до мостот на влезот во Штип.

Бугарите биле уверени дека ненадејниот напад ќе им донесе и сигурна победа. Според податоците од книгата “Битката на Брегалница“ од 17-25 јуни 1913 година ноќниот напад го извела Осмата тунцаvsка дивизија. Ноќта околу 2 часот оваа дивизија го започна неочекуваниот напад, поминувајќи ја реката Брегалница. Се водела борба гради во гради.

Бидејќи нападот бил бргу откриен, српската војска веднаш организирила одбрана, по што нападот на Бугарите бил успешно одбиен. Војничките групи задскриени зад малите улички запазуваа потполна тишина и никој помеѓу нив не заспиваше. Два-три пати во текот на ноќта кај нас се протнуваше некој од општинските чувари и соопштуваше таинствено на татко ми, дека ова ноќ нешто се чека. Сите сметавме дека позициите се завземат, пред евентуален српски обид за навлегување на областа на Ново село, и да се допушти излегување од старна на противникот “.¹⁰

Исто така во градот се чувствуваала потреба од храна. Леб немало, а фурните биле затворени. Во градот владеела голема несигурност и страв за живото. Надвор од градот се движеле колони на ранети и болни бугарски војници. Во болниците немало празни места за повредените и болните, а бројот на убиените и ранетите уште повеќе се зголемил кога врз Новоселското училиште паднала граната испукана од српската војска.

Во споменатата книга карактеристично е сеќавањето на еден бугарски војник, кој раскажувал дека тоа што го видел во Штип е многу пострашно и потрагично од борбата на Одрин.

⁷ Димитрие Чоровиќ, Војвода Радомир Путник, Портрети нове Српске историје, Достапно на [www. serbianunity.net](http://www.serbianunity.net).

⁸ Војвода Живоин Мишиќ, цит.д., 289.

⁹ Брегалничката демаркациона линија се протегала на потегот: Кочани-Штип, преку Овче Поле, кон Куманово, Скопје, Велес, обратно од реонот на Овче Поле, долината на Брегалница, преку Делчево во долината на реката Стума.

¹⁰ Иван Михајлов, цит.д., 124.

Едно од најстратегиските места - Ежов Рид, сеуште бил под контрола на српската војска каде што се наоѓала и нивната команда. Овде Бугарите имале големи загуби. Меѓутоа, Сушевската височина и Трогерските ливади се уште биле под контрола на Бугарската армија. Бугарите очекувале дека набргу ќе го освојат Ежов врв заедно со српските топови и коњи. Овој оптимизам се должел и на доаѓањето на VI-та Бугарска дивизија по поразот на српската војска на Криволак. Во командата на бугарската армија било планирано тие да го продолжиле победоносниот поход кон Овче Поле, Велес и Скопје. Но, по прегрупирањето на српските воени единици и воспоставувањето на прекинатите врски, тие добиле наредба за контранапад. Бугарските напади на Лојзански Рид и на Ежово Поле биле одбиени. Наредниот ден, односно на 1 јули, бугарските единици го продолжиле нападот на Третата српска армија, а десното крило на Дринската I дивизија се повлекла кон Богословец. Нападот кај Ежово Поле и Богословец биле одбиени. На 2 јули, во 06 часот, Српската команда и наредила на Третата армија да настапува кон Брегалница и од Штип кон Крупиште¹¹.

Наредниот ден, Бугарската VIII-ма дивизија, продолжила со нападите врз II Тимочка дивизија без промена на позициите. До 4 јули бугарските и српските воени сили имале променливи успеси, а на 5 јули српските воени сили презеле поголеми воени дејства кои бугарите успешно ги одбиле.

Во меѓувреме, наредниот ден, српската коњаница го зазела Кочани и се пробрила до реката Брегалница, по што Бугарите почнале да се повлекуват од позициите околу Штип. Тоа било причина српската војска да продолжи со позасилено навлегување кон Штип и неговата околина. Тоа било причината, Врховната команда на српската војска да и издаде наредба на Третата армија на 8 јули во раните утрински часови да изврши напад на целиот фронт кај Штип. Моравската дивизија, од составот на Првата српска армија, започнала со напад на Кочани, од каде, во меѓувреме, бугарските единици добиле наредба да се повлечат¹². За овие настани, еден од тогашните современици, Јаша Томиќ, кој во тоа време, заедно со српската војска се приближувал кон Штип, меѓу другото го запишал следново: „Се наоѓам на два часа од градот Штип. Целиот ден нема борби, насекаде се забалежуваат траги од повлекувањето на бугарите. Лежат расфрлани, пушки, торби, шинели. Стигна и една сигурна вест – Штип падна, а Брегалничката битка заврши“¹³.

За тешките последици од Втората балканска војна пишувал дописникот на весникот “Политика”. Тој, за овие настани, меѓу другото го забележал и следново: “Шест дена како што се наоѓаме на котата 256 (место на кое денес е лоцирана фабриката „Астибо“), сонцето пече. Вода нема. Неа од далеку ја носат и тоа по две маторки дневно. Со двогледот се гледа како граѓаните во

¹¹ Ванче Стојчев,цит.д., 567.

¹² Истоито; 567.

¹³ Јаша Томиќ, Војна у Македонији и Стару Србију 1913, Нови Сад, 1914.,126.

град Штип се вознемирени. Се забележуваат коли кој го напуштаат градот и се упатуваат кон Радовиш. Војната била кратка но многу крвава“.¹⁴

Покрај него, за овие настани во своите сеќавања пишувал и Тодор Мановиќ. Тој овие записи ги базирал на сеќавањата на свои блиски и постари штипјани, кои педантно ги бележел секодневно. Во врска со тоа, тој го забележал следново:“ На Пребег и на Мерите по стивнувањето на акциите, сеуште се слушале пискотници и офкања на ранетите на кој не им приоѓал на помош. И, навистина ретко која војна била толку кратка а, толку многу крвава. На вака брзиот крај на битката на Брегалница, никој не се надевал. Но, и покрај тоа, загубите биле огромни. Точниот број на загинатите во Брегалничката битка во различни извори е различен“.

Посебно тешки биле последици Втората балканска војна оставила врз здравјето на месното население. Најтешката болест која во тоа време се појавила била колерата. Болеста се пренела од турските војници од Мала Азија кои за време на судирите дошле во контакт со бугарските војници. Со трансферот на овие сили во Македонија, колерата земала замав и во редовите на српската војска.

Другата болест која оставила тешки последици по здравјето на луѓето и војниците била маларијата. Борбата со маларијата „била вршена на примитивен начин, бидејќи нашата (српска) војска не располагаше со никакви модерни средства за тоа. Заштитната мерка против колерата т.е имунизацијата на трупите со помош на вакцина, не се применувала. Кога се појави колерата нашиот санитар беше целосно не подготвен да се справи со неа. Од око се поставуваше дијагноза, бидејќи немало ниту бактериолошка лабораторија ниту бактериолог“.¹⁵ За колерата како болест и последиците од неа пишувале сите тогашни весници, во кои се апелирало за помош и спас на многубројните заболени. Во еден извештај на Љуба Грковиќ, окружен начелник на градот Штип од крајот на јули 1913 година, во врска со оваа болест го забележал следново: “Кога дојдов во Штип градот го најдов речиси празен. Многу куќи се разуранти од гранатите. Населението го нема, дали го напуштило градот или се крие по куќите, во градот владее вистински мртвило. Нема ниту една отворена работилница, освен аптеката. Нема каде да се најде стан било каква услуга или удобност, нема каде кафе да се напиеш...“.¹⁶ Штип повторно се најде пред нова неизвесност овој пат под неизвесност овој пат под нова власт. Српската.

¹⁴ В. Политика од 23 мај до 07 јули 1933 година. Дописникот пишува дека кога српските војски влегле во градот заробиле и разоружале бугарски жандарми и цела интендантска група која не забележала дека бугарската војска заминала.

¹⁵ Д-р Владимир Станојевиќ, Колерата во Балканските војни 1912-1913 година, Белград, 1925., 331.

¹⁶ Јосимовски Јосип, Јосимовска Верица, Колерата 1913 год во Брегалничкиот регион, Штип, 2001., 85

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- [1] В. Политика(1933) од 23 мај до 07 јули.
- [2] Воена Енциклопедија,(1978) Београд.
- [3] Лазаревиќ, М,Други балкански рат, Београд
- [4] Томич,Ј.(1914) Војна у Маћедонији и Стару Србију 1913, Нови Сад.
- [5] Српска Црква, (1914) Календар за простум.
- [6] Скоко,С(1968)Другибалканскират 1913,Београд.
- [7] Скоко,С(1984) Војвода Мијич,Београд.
- [8] Чоровиќ, Д,Војвода Радомир Путник, Портрети нове Српске историје,
Достапно на [www. serbianunity.net](http://www.serbianunity.net)